

Psychological and Emotional Symptoms in the Types of Investment Orientations of the Tehran Stock Exchange; A study Based on Pompeian Theory

Yousef Hosaini

PhD student, Department of financial management, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: Yhm2012@gmail.com

Babak Jamshidi Navid

*Corresponding author, Assistant Professor, Department of Accounting and Financial Management, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: jamshidinavid@gmail.com

Farshid Khairullahi

Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Economics and Accounting, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: f.kheirollahi@razi.ac.ir

Morad Rasouli Azad

Assistant Professor, Department of Psychology, University of Montreal, Montreal, Canada. Email: mrasoliazad@gmail.com

Abstract

Pompeian's theory is one of the new approaches to financial behavior that divides investors in financial markets into four categories or orientations: conservative, wealthy, follower and independent. The purpose of this study was to examine the mental health of people active in the Tehran Stock Exchange in Sanandaj based on the orientations of this theory. The method of causal study was comparative and the number of 430 people active in the stock market were selected by available sampling method. This sample was divided into four types of investment behavioral orientations using Pompeian's questionnaire and compared with 163 people from the non-stock market group in psychological symptoms of depression, anxiety, and stress and in positive and negative emotions. The results of multivariate variance analysis indicate that wealthy, conservative and conservative people experience more depression, anxiety, and stress than non-stock people and independent people. Positive affect and negative affect were also different in the four exchange groups and the inactive group. The high psychological symptoms of stock market people can have a great impact on financial decisions and can be decisive in the fall of financial markets. This effect can be two-way, the collapse of financial markets can have destructive psychological effects on conservative, wealthy, and conservative investors and lower their life satisfaction.

Keywords: investment orientation, Pompeian theory, psychological signs, stock market

Citation: Hosaini, Y., Jamshidi Navid, B., Khairullahi, F., & Rasouli Azad, M. (2024). Psychological and Emotional Symptoms in the Types of Investment Orientations of the Tehran Stock Exchange; A study Based on Pompeian Theory. *Consumer Behavior Studies Journal*, 10(4), 206-219. (in Persian)

علایم روانشناختی و عاطفی در انواع جهت‌گیری‌های سرمایه‌گذاری بورس اوراق بهادار تهران؛ مطالعه‌ای براساس تئوری پومپین

یوسف حسینی

دانشجویی دکتری، گروه مدیریت مالی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: Yhm2012@gmail.com

بابک جمشیدی نوید

*نویسنده مسئول، استادیار، گروه حسابداری و مدیریت مالی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: jamshidinavid@gmail.com

فرشید خیراللهی

استادیار، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: f.kheirollahi@razi.ac.ir

مراد رسولی آزاد

استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه مونترئال، مونترئال، کانادا.

رایانامه: mrasoliazad@gmail.com

چکیده

تئوری پومپین، یکی از رویکردهای جدید رفتار مالی است که افراد سرمایه‌گذار در بازارهای مالی را به چهار دسته یا جهت‌گیری؛ محافظه‌کار، ثروت‌اندوز، پیرو و مستقل تقسیم می‌کند. هدف این مطالعه، بررسی سلامت روان افراد فعال در بورس اوراق بهادار تهران در شهر سندج براساس جهت‌گیری‌های این تئوری است. روش مطالعه، علی مقایسه‌ای بود و تعداد ۴۳۰ نفر از افراد فعال بورسی، با روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. این نمونه، با استفاده از پرسشنامه، انواع جهت‌گیری‌های رفتاری سرمایه‌گذاری پومپین، به چهار نوع جهت‌گیری تقسیم شدند و با ۱۶۳ نفر گروه غیربورسی در علایم روانشناختی؛ افسردگی، اضطراب و استرس و در عواطف مثبت و منفی مقایسه شدند. نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره، حاکی از آن است که افراد ثروت‌اندوز، پیرو و محافظه‌کار؛ افسردگی، اضطراب و استرس بیشتری به نسبت افراد غیربورسی و افراد مستقل تجربه می‌کنند. عاطفه مثبت و عاطفه منفی نیز، در چهار گروه بورسی و گروه غیرفعال متفاوت بود. نشانه‌های روانشناختی بالای افراد بورسی، می‌تواند تاثیر زیادی در تصمیم‌گیری‌های مالی داشته باشد و می‌تواند در ریزش بازارهای مالی، تعیین‌کننده باشد. این تاثیر، می‌تواند دو سویه نیز باشد که ریزش بازارهای مالی، می‌تواند اثرات روانشناختی مخربی بر سرمایه‌گذاران محافظه‌کار، ثروت‌اندوز، و پیرو داشته باشد و رضایت از زندگی آن‌ها را پایین بیاورد.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری سرمایه‌گذاری، تئوری پومپین، نشانه‌های روانشناختی، بورس

استناد: حسینی، یوسف؛ جمشیدی نوید، بابک؛ خیراللهی، فرشید و رسولی آزاد، مراد (۱۴۰۲). علایم روانشناختی و عاطفی در انواع جهت‌گیری‌های سرمایه‌گذاری بورس اوراق بهادار تهران؛ مطالعه‌ای براساس تئوری پومپین. *مطالعات رفتار مصرف‌کننده*، ۱۰ (۴)، ۲۰۶-۲۱۹.

مطالعات رفتار مصرف‌کننده، ۱۴۰۲، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۲۰۶-۲۱۹.

دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۵

© دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان

۱. مقدمه

علیرغم سودها و ضررهای کلان بعضی افراد، بازارهای مالی از جمله بورس اوراق بهادار تهران، با ریسک مالی بسیاری همراهند، ولی همچنان، مورد توجه سرمایه‌گذاران هستند. نظریه‌های سنتی در مسائل مالی، افراد را به‌عنوان یک تصمیم‌گیرنده منطقی در نظر می‌گیرند، اما در عمل، پس از ارزیابی‌های متعدد نشان داده شده است که انسان در رفتارهای مالی و سرمایه‌گذاری، غیرمنطقی است. نظریه‌های سنتی، از تاثیر هیجانات بر تصمیم‌گیری‌های مالی، غفلت کرده‌اند. سرمایه‌گذاران به دلیل تفسیر متفاوت از موقعیت‌ها، قضاوت‌های اشتباه و تحریف در ادراکاتشان، رفتار غیرمنطقی نشان می‌دهند، درحالی‌که نظریه‌های اقتصادی و مالی سنتی، انسان را به‌عنوان یک فاعل منطقی کامل در نظر می‌گیرند. اقتصاددانان رفتاری، با مفهوم عقلانیت کامل، مخالفند و تأثیر عوامل عاطفی و روانی را در تصمیم‌گیری‌های مالی و سرمایه‌گذاری، مطالعه می‌کنند. تحقیقات در رفتارهای مالی، شک و تردیدهای جدی در مورد اعتبار نظریه‌های مالی سنتی مانند بازارهای کارآمد، نظریه پورتنوی و بازگشت ریسک ایجاد کرده‌اند. مدل‌های جدید استاندارد در رفتار مالی، براساس عقلانیتی استوار است که حاکی از دو چیز است: ابتدا، افراد باورهای خود را با توجه به وضعیت موقعیتی و رفتارهای سرمایه‌گذاری اخیر که در آن هستند، به‌روز می‌کنند. ثانیاً، مفهوم کارآمدی بازار سرمایه، پیشنهاد می‌کند که سرمایه‌گذاران غیرمنطقی، قیمت‌ها را تحریف می‌کنند. با این حال، تعصبات رفتاری و شهودی انسان، نقش اساسی را در تصمیم‌گیری‌های مالی بازی می‌کند (De Bondt., 2013).

بسیاری از افراد هستند که با آگاهی محدود از سازوکارهای بورس و رقابت در این حیطه، وارد کارزار بورس می‌شوند، بدون اینکه به عواقب رفتارهای سرمایه‌گذاری خود فکر کنند. از این رهگذر، به سودهای چشمگیری دست می‌یابند و گاه دچار ضرروزیان فراوانی خواهند شد (Pompian, 2011). پذیرش ریسک فراوان بدون اطلاعات کافی و رفتار گله‌ای سرمایه‌گذاران، نوعی رفتار توده‌ای محسوب می‌شود که با اولین نشانه بحران، به سرعت به سمت پناهگاه‌های امن هجوم می‌برند. این امر، معمولاً ناشی از نبود تحلیل‌های کارشناسانه، تشکیل فضای ملتهب روانی صوری برای گیرانداختن سرمایه‌گذار، تصمیم‌گیری‌های ریسکی بدون فکر و نشانه‌های اضطراب و استرس و اضطراب در سرمایه‌گذاران می‌باشد (Chang, Cheng & Khorana, 2000).

۲. مبانی نظری

۱-۲. علایم روانشناختی و رفتار سرمایه‌گذار

در طول دهه‌های اخیر، حوزه مالی وارد دوران فکری جدیدی شده است که برخی مفروضات اقتصاد و مالی مدرن را مورد انتقاد قرار می‌دهد. یکی از این مفروضات، منطقی بودن سرمایه‌گذاران است که بطور جدی به چالش کشیده شده و مطالعات متعددی، به بررسی این موضوع اختصاص یافته‌اند. گاهی اوقات، ممکن است در بازارهای سهام، تصمیم‌گیری توسط سرمایه‌گذاران، به‌صورت شهودی و بر مبنای آزمون و خطا باشد. همچنین، گاهی اوقات ممکن است؛ رفتار سرمایه‌گذاران به‌صورت دنباله‌روی از جمع یا توده‌وار باشد (hesam vaghfi, 2020). تحقیقات زیادی، از تاثیر عوامل روانشناختی بر تصمیم‌گیری در بازار سرمایه حمایت کرده‌اند. (Ghelichi (2016 در پژوهشی که درخصوص ۳۸۴ نفر سرمایه‌گذار بورس تهران با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام دادند، نشان دادند که باورها، اعتماد به نفس و احساس پشیمانی سرمایه‌گذاران، تاثیر زیادی در رفتار مالی دارند. همچنین Sri Utami

¹ Efficient markets

² Portfolio theory

³ Risk-return

Ady (2013) در مطالعه‌ای کیفی و کمی درباره سرمایه‌گذاران اندونزیایی، به این نتیجه رسیدند که مدیریت هیجانات براساس سن، جنسیت، تحصیلات و شخصیت سرمایه‌گذار/تاجر، در موفقیت سرمایه‌گذاران نقش بسزایی دارد. جوانان و مردان، بیشتر ریسکی عمل کرده و افراد با تحصیلات بالاتر، با ریسک کمتری در معاملات شرکت می‌کنند. همچنین، در مقایسه با سایر انواع سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت مانند معامله‌گران کوتاه‌مدت و میان‌مدت، معامله‌گران نوسان‌گیر، روزانه بیشترین بار روانی را در تصمیم‌گیری برای خرید و فروش دارند. سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت، می‌توانند هیجانات خود را به‌درستی مدیریت کنند و سودهای کوتاه‌مدت بیشتری، نسبت به نوسان‌گیران و سرمایه‌گذاران بلندمدت کسب می‌کنند. معامله‌گرانی که قادر به یادگیری از تجربه هستند و از اشتباهات خود درس می‌گیرند، بدین‌معناکه تجربه بیشتری در معامله‌کردن دارند، بهتر از معامله‌گرانی عمل می‌کنند که علم بازار سهام را خوب می‌دانند، اما فاقد تجربه در معامله هستند. دلیل این مسئله، مبنای تصمیمات آن‌هاست که مبتنی بر ترکیبی از عقلانیت و شهود است.

۲-۲. بحران مالی و رفتار سرمایه‌گذار

حتی به اثرات دوجانبه بحران‌های مالی بر رفتار سرمایه‌گذاران اشاره شده است (Tuckett & Taffler, 2008). آن‌ها نشان دادند که نوسانات بازار سهام؛ بر رفتار، سلامتی و همچنین شخصیت تأثیر می‌گذارد. زندگی افراد سرمایه‌گذار، می‌تواند باعث مشکلات بسیاری مانند اضطراب، اختلال هراس یا افسردگی شدید و عادات آسیب‌زا مانند سیگار کشیدن شود و گاهی اوقات، سرمایه‌گذاری که متحمل ضرروزیان مستمر می‌شود، ممکن است حتی وارد برخی فعالیت‌های غیرقانونی شود (Singh, 2012).

تحقیقات اخیر زیادی در ایران (Cude, 2021; Nosratabadi., 2021) و کشورهای دیگر (Frantz, Olivo, Sales & Silva, 2021; Hamamci & Aren, 2021; Kanagasabai & Aggarwal, 2021; Rosales-Pérez, Fernández-Gámez, Torroba-Díaz & Molina-Gómez, 2021) بر تأثیر شخصیت و رفتار مالی پرداخته‌اند. Cude (2021) در مطالعه‌ای رابطه‌ای با استفاده از پرسشنامه پنج عاملی شخصیتی نتو (NEO)، نشان دادند که عامل باوجدان بودن در شخصیت که نماد وظیفه‌شناسی است، رابطه مثبت و معناداری با استراتژی سرمایه‌گذاری در بین سرمایه‌گذاران ایرانی دارد. برونگرایی که نشانه تکانشگری و مردم‌آمیزی بیشتر است، رابطه منفی با برآورد ریسک در موقعیت‌های سرمایه‌گذاری دارد. به عبارتی دیگر، هرچقدر افراد برون‌گراتر باشند، احتمال ریسک را کمتر برآورد می‌کنند و ریسکی‌تر عمل می‌کنند. در این مطالعه، بیش‌اعتمادی به خود نیز، با برآورد میزان ریسک کمتر در موقعیت‌های پرخطر مالی ارتباط داشت.

Kanagasabai & Aggarwal (2021) در مطالعه‌ای با استفاده از همین پرسشنامه شخصیتی پنج عاملی و با روش رابطه‌ای و مدلسازی معادلات ساختاری در میان ۲۰۳ سرمایه‌گذار هندوستانی، نشان دادند که توافق‌پذیری و باوجدان بودن^۳ ارتباطی با تصمیم‌گیری غیرمنطقی در سرمایه‌گذاری ندارند. بیش‌اعتمادی، نقش میانجی در ارتباط بین برونگرایی و روان‌رنجوری با رفتار غیرمنطقی دارد، بدین‌معناکه هرچقدر برونگرایی و روان‌رنجوری بیشتر باشد، باعث بیش‌اعتمادی به خود شده و از این طریق، رفتار غیرمنطقی در سرمایه‌گذاری را بالا می‌برد.

¹ NEO Personality Inventory

² Overconfidence

³ Conscientiousness

Nosratabadi (2021) در مطالعه‌ای با روش تحلیل عاملی و مدلسازی معادلات ساختاری در میان ۹۸ نفر از افراد سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تهران، نشان دادند که توانایی مالی، ظرفیت مالی، ارتباطات شفاهی، رسانه‌های گروهی، مشاوره مالی و شخصیت؛ از عوامل تاثیرگذار بر کنش‌های فردی و گروهی در تصمیم‌گیری‌های معاملاتی به‌شمار می‌آیند و تأثیر مثبت و معناداری بر تصمیم‌گیری در بازار سهام دارند. (2021) Hamamci در ارتباط با سرمایه‌گذاران ترکیه‌ای و (2021) Frantz et al. درخصوص سرمایه‌گذاران برزیلی، این نتایج را تکرار کردند و نشان دادند که شخصیت و عوامل روانشناختی، نقش بسزایی در جهت‌گیری رفتار سرمایه‌گذاران در بازارهای مالی دارند.

۳-۲. تئوری پومپین در رفتار مالی

در یکی از جدیدترین تئوری‌های روان‌شناختی رفتاری مالی، (2012) Pompian سرمایه‌گذاران را به چهار دسته تقسیم کرده است: محافظه‌کاران؛ که بیشترین تاکیدشان بر امنیت سرمایه‌گذاری است و به‌دنبال ریسک و خطرجویی در بازار سرمایه نیستند. پیروها؛ که سرمایه‌گذاران منفعلی هستند، اغلب استعدادی در کسب سودهای هنگفت ندارند، این افراد در سرمایه‌گذاری صاحب ایده نیستند و همیشه دنباله‌روی دیگران هستند و اغلب در تصمیم‌گیری‌هایشان به برنامه‌های بلندمدت فکر نمی‌کنند. مستقل؛ سرمایه‌گذاری است که ایده‌های بدیع و خلاقانه ارائه می‌دهد و اطلاعات تکنیکال و فاندamental بیشتری از سایر سرمایه‌گذاران دارند. برخلاف پیروها، مستقل‌ها همیشه به‌دنبال تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در فرآیند سرمایه‌گذاری هستند. ثروت‌اندوز؛ سرمایه‌گذارانی هستند که به‌دنبال سلامت سرمایه و مطمئن از انجام آن هستند. آن‌ها همیشه پورتنوی خود را براساس شرایط بازار تنظیم می‌کنند و معمولاً برنامه ساختاری را دنبال نمی‌کنند. پومپین برای تشخیص انواع رفتار سرمایه‌گذاری، از سیاهه تشخیصی استفاده می‌کند که براساس آن، می‌توان بین انواع این سرمایه‌گذاران، تمایز قائل شد که در ابزارهای مطالعه آمده‌اند. این تئوری، بر پایه حدود سه دهه کار این محقق حوزه رفتار مالی، شکل گرفته و تکامل یافته است.

۳. هدف و سوالات پژوهش

تاکنون، مطالعه‌ای در مورد علایم روانشناختی در بین سرمایه‌گذاران و افراد غیرسرمایه‌گذار در انواع رفتار سرمایه‌گذاری پومپین، صورت نگرفته است. می‌توان گفت؛ این اولین مطالعه در مورد بررسی علایم روانشناختی سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار تهران، بعد از ریزش تاریخی آن در مرداد ۹۸ است. تلفیق آن با تئوری پومپین و مقایسه این علایم در بین انواع سرمایه‌گذاران (چهار نوع رفتار سرمایه‌گذاری) از نظر پومپین، می‌تواند اطلاعات ارزنده‌ای در این حوزه ارائه کند.

افزایش شاخص کل در بازار بورس تهران، نشان‌دهنده هجوم خیل سرمایه‌گذاران به این بازار بود، به‌طوری‌که تعداد کدهای سهامداری بورس، از حدود نه میلیون کد بورسی در ۳۱ مرداد ماه سال ۱۳۹۸، به حدود پانزده میلیون و پانصد هزار کد بورسی فعال تا تاریخ نوزدهم مرداد ماه سال ۱۳۹۹ افزایش پیدا کرد و شاخص کل نیز با رشد حدود هشت برابری در این سال همراه بود (شرکت مدیریت فناوری بورس تهران؛ ۲۰۲۱). بعد از هجوم افراد به بورس برای

¹ Preservers

² Followers

³ Independents

⁴ Accumulators

⁵ Tehran Securities Exchange Technology Management Co

کسب سود و ریزش قیمت‌ها در سهام و شاخص کل، سوالات پژوهش حاضر، این است که آیا بین چهار نوع رفتار سرمایه‌گذاران از نظر پومپین در بورس اوراق بهادار تهران و گروه غیربورسی که هیچ فعالیت سرمایه‌گذاری ندارند، تفاوتی در علایم روان شناختی مانند اقسردگی، اضطراب و استرس وجود دارد؟ آیا این گروه‌ها، درجات متفاوتی از علایم روانشناختی را تجربه می‌کنند؟ همچنین، سوال دوم این است که بین این گروه‌ها در عاطفه مثبت و منفی بعد از ریزش شاخص بورس در اواخر مرداد سال ۹۹، تفاوتی وجود دارد؟

۴. روش‌شناسی پژوهش

روش مطالعه حاضر، علی‌مقیسه‌ای یا پس‌رویدادی از نوع روش‌های کمی است که شامل دو گروه نمونه می‌باشد. از شهریور و حدود یک‌ماه بعد از ریزش شاخص بورس، نمونه‌گیری مطالعه شروع شد و تا دی‌ماه ۱۳۹۹، تعداد ۵۰۰ نفر از فعالان بازار بورس اوراق بهادار تهران در شهر سندانج، از کارگزاری‌های سطح شهر به روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند که گروه اول مطالعه بودند و گروه فعال در بورس را تشکیل دادند. این تعداد نمونه، جهت اطمینان از تعداد نمونه کافی برای هر کدام از چهار نوع رفتار سرمایه‌گذاری در تئوری پومپین بود. این افراد، با انتشار اطلاعیه در کارگزاری‌ها و همچنین در گروه‌های اینترنتی و فضای مجازی کارگزاری‌های سطح شهر سندانج، به مطالعه دعوت شدند. ملاک‌های شرکت در مطالعه اعلام شد و از افراد واجد ملاک‌های ورود، جهت شرکت در پژوهش و انجام مصاحبه، دعوت شد. همه این افراد، پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتار سرمایه‌گذاری پومپین را تکمیل کردند که مشخص شود به کدام نوع از رفتارهای سرمایه‌گذاری تعلق دارند. از این تعداد با احتساب داده‌های پرت و ازدست‌رفته و قرارنگرفتن در هیچ‌کدام از چهار نوع رفتار سرمایه‌گذاری با توجه به پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتار سرمایه‌گذاری، تعداد ۷۰ نفر از مطالعه خارج شدند و داده‌های ۴۳۰ نفر (۸۶ درصد)، موردتجزیه و تحلیل قرار گرفت. ملاک ورود به مطالعه، داشتن حداقل سن ۱۸ سال و حداقل تحصیلات سیکل برای درک پرسشنامه‌ها و حداقل یک‌سال حضور فعال و انجام خریدوفروش سهام توسط خود آزمودنی در بازار سرمایه بود. در کنار این گروه، از دوستان و بستگان این افراد، تعداد ۲۰۰ نفر نیز به عنوان گروه غیرفعال بورسی یا گروه کنترل که نمونه گروه دوم را تشکیل می‌دادند، انتخاب شدند. علت استفاده از دوستان و بستگان، به حداقل رساندن متغیرهای تاثیرگذار محیطی و جمعیت‌شناختی بود تا نمونه هم‌متاشده‌ای^۱ در گروه غیرفعال بورسی در مقایسه با گروه فعال بورسی، وجود داشته باشد. این افراد، کسانی بودند که برخلاف گروه آزمایش یا فعال در بورس، در هیچ بازاری برای سرمایه‌گذاری در طول زندگی و در حال حاضر فعالیت نداشتند و تنها درآمد آن‌ها، از شغلی که داشتند، بود. با احتساب داده‌های ازدست‌رفته و پرت، تعداد ۱۶۳ نفر (۸۱/۵ درصد) در پژوهش باقی ماندند.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه، در جدول شماره ۱ آورده شده است. تعداد ۳۱۳ نفر از گروه افراد فعال بورسی که تقریباً ۷۳ درصد این گروه را تشکیل می‌دهند، مرد بودند. این میزان برای گروه شاهد، ۱۱۱ نفر یعنی حدود ۶۸ درصد بود. میانگین سنی گروه فعال بورسی، حدود ۳۷ سال با انحراف معیار ۸/۴ بود و میانگین سنی گروه کنترل، حدود ۳۵/۵ سال با انحراف معیار ۸ بود. همانطور که آماره تی و کای دو نشان می‌دهد، بین دو گروه تفاوت معناداری در جنسیت ($p=0/26$) و سن ($p=0/115$) وجود ندارد. فقط در گروه فعال بورسی، تعداد کارمند (حدود ۵۲ درصد) بیشتر از گروه شاهد (حدود ۴۰ درصد) بود. گروه شاهد، تعداد بیکار بیشتری (۲۳ درصد در مقابل ۱۱/۵ درصد گروه بورسی) داشته است ($\chi^2=10/5$; $p=0/02$). همانطور که آزمون کای دو نشان می‌دهد، درآمد افراد فعال بورسی نیز

¹ Matched

بیشتر از افراد گروه شاهد بوده است ($\chi^2 = 70/5$; $p = 0/00$). در وضعیت تاهل و تحصیلات نیز، تفاوتی بین دو گروه وجود نداشت.

جدول (۱). ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه فعال بورسی و شاهد

متغیر	گروه فعال بورسی	گروه شاهد	آماره	معناداری
سن	۳۶/۸ (۸/۴)	۳۵/۶ (۸)	t۱/۵۷	۰/۱۱۵
جنسیت			χ^2 ۱/۲۷	۰/۲۶
مرد	۳۱۳ (۷۲/۸ درصد)	۱۱۱ (۶۸/۱ درصد)		
شغل			χ^2 ۱۰/۵	۰/۰۲
کارمند	۲۲۴ (۵۲/۱ درصد)	۶۴ (۳۹/۳ درصد)		
آزاد	۱۲۰ (۲۷/۹ درصد)	۵۲ (۳۱/۳ درصد)		
دانشجو	۳۶ (۸/۴ درصد)	۱۳ (۸ درصد)		
بیکار	۵۰ (۱۱/۶ درصد)	۳۴ (۲۱/۹ درصد)		
درآمد			χ^2 ۲۷۵/۵	۰/۰۰
کمتر از ۳ میلیون	۷۰ (۱۶/۳ درصد)	۷۶ (۴۶/۷ درصد)		
۳ تا ۸ میلیون	۲۴۵ (۵۸ درصد)	۶۶ (۴۰/۵ درصد)		
بیشتر از ۸ میلیون	۱۱۰ (۲۵/۶ درصد)	۲۱ (۱۳ درصد)		
وضعیت تاهل			χ^2 ۲۵/۶	۰/۰۶
مجرد	۱۸۰ (۳۳/۵ درصد)	۶۷ (۴۱/۱ درصد)		
متاهل	۲۴۴ (۶۵/۱ درصد)	۹۲ (۵۶/۴ درصد)		
سایر	۶ (۱/۴ درصد)	۴ (۲/۵ درصد)		
تحصیلات			χ^2 ۲۷/۷	۰/۰۸
دیپلم و زیر دیپلم	۸۹ (۲۰/۷ درصد)	۴۰ (۲۴/۵ درصد)		
فوق دیپلم و کارشناسی	۲۱۶ (۵۰/۲ درصد)	۱۰۰ (۶۱/۳ درصد)		
کارشناسی ارشد	۱۱۵ (۲۶/۷ درصد)	۲۱ (۱۲/۹ درصد)		
دکتری	۱۰ (۲/۵ درصد)	۲ (۱/۲ درصد)		

t, t value; and χ^2 , chi square value

به‌دلیل شیوع کرونا و کم‌کردن خطر ابتلا به آن، پرسشنامه‌های این مطالعه، به‌صورت اینترنتی و آنلاین از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و فرم‌نگار گوگل اجرا شد. شرکت‌کننده‌ها در ابتدا با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، با پاسخ به پرسشنامه‌ای جهت تعیین نوع رفتار سرمایه‌گذاری، با انجام مصاحبه تلفنی یا اینترنتی، مورد ارزیابی قرار می‌گرفتند و

در صورت داشتن ملاک‌های ورود، از طریق ایمیل یا شماره تلفن، لینک پرسشنامه‌های پژوهش، برای افراد نمونه انتخاب‌شده گروه افراد فعال بورسی، ارسال می‌شد. لینک پرسشنامه دارای دو بخش بود که در بخش اول، اطلاعات کوتاهی در مورد مطالعه، هدف آن و رضایتنامه کتبی را شامل می‌شد. فرد بلافاصله بعد از اعلام رضایت و امضای الکترونیکی فرم، به بخش دوم لینک که پرکردن پرسشنامه‌های مطالعه بود، وارد می‌شد. با کلیک بر روی سامیت یا ارائه پاسخ‌ها، فرم‌ها پر شده و به صورت محرمانه و بی‌نام، به ایمیل پژوهشگر ارسال می‌شد. گروه فعال بورسی؛ پرسشنامه اطلاعات جمعیت‌شناختی، پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتارهای مالی سرمایه‌گذار^۱ (Pompian, 2012)، فرم کوتاه مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس ۲۱ سوالی (DASS-21) برای ارزیابی علایم روانشناختی و مقیاس عاطفه مثبت و عاطفه منفی^۲ (PANAS) برای ارزیابی عواطف را تکمیل کردند. در این مطالعه، افراد بورسی با توجه به پاسخ‌هایی که به پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتارهای مالی سرمایه‌گذار داده‌اند، به چهار دسته؛ محافظه‌کار، پیرو، مستقل و انباشتگر یا ثروت‌اندوز تقسیم شدند. از افراد فعال بورسی در پرسشنامه، خواسته می‌شد تا یک نفر مشابه خود از لحاظ تحصیلات، جنسیت و سن از دوستان و بستگان که غیربورسی هستند و سابقه سرمایه‌گذاری نداشته‌اند را معرفی کند (به دلیل جمع‌آوری نمونه هم‌تا شده در گروه کنترل و مقایسه‌ای). این افراد، به‌عنوان گروه شاهد یا غیربورسی انتخاب می‌شدند و لینک گروه شاهد برای آن‌ها ارسال می‌شد که همانند گروه فعال بورسی بود، با این تفاوت که شامل پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتارهای مالی سرمایه‌گذار نمی‌شد، چون اساساً سابقه‌ای از سرمایه‌گذاری نداشتند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و مقایسه گروه‌ها در متغیرهای افسردگی، اضطراب، استرس، عاطفه مثبت و منفی، با استفاده از تحلیل واریانس چندمتغیره (MANOVA) و آزمون تعقیبی انجام شد. انتخاب این آزمون، به‌خاطر همبستگی بالای ۰/۳ خرده‌مقیاس‌های هر مقیاس و کم کردن احتمال خطای نوع دوم بود. از آزمون لوون، برای برابری واریانس‌های هر گروه و کروسکال والیس، برای نرمال بودن داده‌ها استفاده شد.

۵. ابزارهای پژوهش

پرسشنامه جهت‌گیری انواع رفتارهای مالی سرمایه‌گذار: از این پرسشنامه، به صورت کوتاه برای مشخص کردن انواع رفتار سرمایه‌گذاران استفاده می‌شود (Pompian, 2012). انواع رفتار سرمایه‌گذاران و جهت‌گیری آن‌ها در سرمایه‌گذاری، به صورت مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه‌ای مشخص می‌شود که فقط در خصوص گروه فعال بورسی اجرا شد. چهار جهت‌گیری در سرمایه‌گذاری وجود دارد که با ده سوال قابل تشخیص است. این چهار جهت‌گیری شامل جهت‌گیری‌های محافظه‌کار، ثروت‌اندوز، مستقل و دنباله‌رو است. هر سوال، با چهار پاسخ که هر کدام مربوط به یک نوع جهت‌گیری است، پاسخ داده می‌شود. همانطور که پومپین اشاره می‌کند، انتخاب بیشتر پاسخ‌های مربوط به یک نوع رفتار، جهت‌گیری آن رفتار را در فرد نشان می‌دهد. در این مطالعه، افراد بورسی با توجه به پاسخ‌هایی که به این پرسشنامه داده‌اند، به چهار دسته تقسیم شدند. اعتبار این مقیاس در پژوهش حاضر، از طریق آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که با توجه به مقدار بدست‌آمده ۰/۸۲، می‌توان بیان نمود که اعتبار پرسشنامه مناسب و مطلوب بود.

¹ Behavioral Investor Type Orientation Quiz (BIT orientation quiz)

² Positive Affect and Negative Affect Scale (PANAS)

فرم ۲۱ سوالی مقیاس استرس، اضطراب و افسردگی (DASS_21): مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس (DASS)، دو شکل و فرمت دارد. فرم اصلی آن، دارای ۴۲ سوال است که هر کدام از مفاهیم استرس، افسردگی و اضطراب را توسط ۱۴ سوال متفاوت، مورد ارزیابی قرار می‌دهد (Antony et al., 1998). فرم کوتاه آن که در این مطالعه استفاده شده است؛ شامل ۲۱ گویه است که هر ۷ سوال، یک عامل را اندازه‌گیری می‌کنند. فرم کوتاه ۲۱ سوالی، توسط Sahebi & Asghari (2011) برای جمعیت عمومی، اعتباریابی شده است. مطالعات انجام‌شده، نشان داد که اعتبار بازمیابی برای خرده‌مقیاس‌ها، به ترتیب ۰/۸۱ برای استرس، ۰/۷۹ برای اضطراب و ۰/۷۱ برای افسردگی است. روایی مقیاس اضطراب و افسردگی همراه با ضرایب همبستگی؛ به ترتیب ۰/۸۱ و ۰/۷۴ بدست آمد (Antony et al., 1998). بنابراین، این مقیاس دارای اعتبار مناسب برای بکارگیری در جمعیت غیربالیینی ایران می‌باشد.

مقیاس عواطف مثبت و منفی (PANAS): این پرسشنامه، توسط Watson & Clarc (1988) به منظور ارزیابی دو بعد خلقی یعنی عاطفه مثبت و منفی طراحی شده است. یک ابزار خودسنجی ۲۰ ماده‌ای است که هر خرده‌مقیاس، ۱۰ ماده دارد که توسط آزمودنی براساس یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای (۱= بسیار کم، ۵= بسیار زیاد) رتبه‌بندی می‌شود. اعتبار و روایی این مقیاس، توسط مولفان آن مطلوب گزارش شده است. اعتبار همسانی درونی (ضریب آلفای کرونباخ) مقیاس‌های عاطفه مثبت را از ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ و عاطفه منفی را از ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ رتبه‌بندی کرده‌اند. در ایران، Bakhshipour & Dezhkam (2006) اعتبار و روایی مطلوبی برای این مقیاس گزارش کرده‌اند. پایایی این آزمون با آلفای کرونباخ، به این شرح است: عاطفه مثبت برابر با (۰/۹۰-۰/۸۶) α است و عاطفه منفی برابر با (۰/۸۷-۰/۸۴) α می‌باشد.

۶. یافته‌های پژوهش

از تعداد ۴۳۰ نفر نمونه فعال بورسی، ۹۶ نفر (۲۲/۳ درصد) جهت‌گیری محافظه‌کار، ۸۲ نفر (۱۹ درصد) ثروت‌اندوز یا انباشتگر، ۱۷۹ نفر (۴۱/۷ درصد) مستقل و ۷۳ نفر (۱۷ درصد) پیرو یا دنباله‌رو بودند. نتایج کای‌اسکور، نشان داد که ثروت‌اندوزان، بیشتر مرد و کارمند بودند و زنان، بیشتر دنباله‌رو بوده‌اند. مستقل‌ها، نسبتاً تحصیلات بالاتری نسبت به سایر گروه‌ها داشتند. در سایر متغیرها، تفاوت معناداری بین گروه‌ها وجود نداشت. همچنین، مستقل‌ها تجربه بیشتری به نسبت سایر گروه‌ها در بازار داشتند و پیروها، کمتر در سایر بازارها سرمایه‌گذاری داشتند و همه گروه‌ها، در دلار هم سرمایه‌گذاری کرده‌اند. مستقل‌ها عمدتاً خودشان شخصا معاملاتشان را انجام می‌دهند، اما سایر گروه‌ها، بیشتر از سایرین کمک می‌گیرند. ثروت‌اندوزها، بیشتر بسته به شرایط بازار و میان‌مدت و مستقل‌ها، سرمایه‌گذاری بلندمدت دارند.

جدول شماره ۲، همبستگی متغیرهای روانشناختی مطالعه را در کل نمونه نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود، تمامی متغیرها، همبستگی معناداری با هم دارند ($p < 0/01$).

جدول (۲). ماتریس همبستگی متغیرهای مطالعه (نمونه ۵۹۳ نفری)

	متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
	DASS					
۱	افسردگی	۱	۰/۶۸	۰/۷۴	-۰/۳۴	۰/۶۶
۲	اضطراب		۱	۰/۷۸	-۰/۲۰	۰/۷۴

۰/۷۲	-۰/۱۶	۱			استرس	۳
					PANAS	
-۰/۱۵	۱				عاطفه مثبت	۴
۱					عاطفه منفی	۵

DASS مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس؛ PANAS مقیاس عواطف مثبت و منفی

به‌دلیل همبستگی بالای ۰/۳ و معنادار بین خرده‌مقیاس‌ها، از آزمون آنالیز واریانس چندمتغیره برای مقایسه گروه‌ها استفاده شد.

نتایج میانگین، انحراف معیار، اندازه اثر و مقایسه گروه‌ها، در جدول شماره ۳ ارائه شده است. به‌دلیل برابر نبودن واریانس گروه‌ها که آزمون لوون نشان داد از آزمون تعقیبی شفه که آزمون سختگیرانه‌تری است، استفاده شد. نتایج آزمون لامبدای ویکز (Wilks' Lambda)، برای خرده‌مقیاس‌های مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس معنادار بود. به این معنا که حداقل بین دو گروه از گروه‌های مطالعه در نشانه‌های روانشناختی، تفاوت آماری معناداری وجود دارد ($\eta^2 = 0/85$; $Wilks' Lambda = 0/85$; $p < 0/001$). همانطور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، نتایج آزمون شفه؛ نشان می‌دهد که میزان افسردگی افراد ثروت‌اندوز و محافظه‌کار، بیشتر از گروه پیرو و کنترل بود. گروه مستقل کمترین میزان افسردگی را داشتند. در مورد میزان اضطراب و استرس، نتایج مشابه بود و افراد ثروت‌اندوز و پیرو، بیشترین اضطراب و افسردگی را نشان دادند و گروه کنترل، اضطراب و استرس کمتری نسبت به این دو گروه داشتند و گروه مستقل، دوباره کمترین میزان اضطراب و استرس را گزارش دادند. در نتایج مربوط به عاطفه مثبت و منفی، نتایج کمی متفاوت بود، هرچند در مجموع بین گروه‌ها، تفاوت معنادار آماری حداقل بین دو گروه وجود داشت ($\eta^2 = 0/871$; $Wilks' Lambda = 0/871$; $p < 0/001$). در عاطفه مثبت، گروه کنترل نسبت به سایر گروه‌های فعال بورسی، عاطفه مثبت بیشتری داشتند و بین چهار گروه، تفاوت معنادار نبود. در عاطفه منفی نیز، گروه مستقل نسبت به سایر گروه‌ها، عاطفه منفی کمتری را مشابه با نتایج افسردگی، اضطراب و افسردگی گزارش کردند و بین سایر گروه‌ها، تفاوت معناداری در عاطفه منفی وجود نداشت. بیشترین اندازه اثر در تفاوت بین گروه‌ها، مربوط به اضطراب بود.

جدول (۳). نتایج تحلیل واریانس چند متغیره در مقایسه نشانه‌های روان‌شناختی و عاطفی

متغیر	محافظه کار		ثروت اندوز		مستقل		پیرو		گروه کنترل		p	η^2	آزمون شفه
	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M			
DASS-D	۱۳/۶	۴/۸	۱۴/۲	۴/۹	۳/۴	۱۲/۵	۳/۴	۱۲/۱	۴/۴	۱۲/۱	۰/۰۰۱	۰/۰۸۸	ث مح < گک = پ < مس
DASS-A	۱۲/۳	۴/۱	۱۳/۶	۴/۴	۳/۱	۱۳/۱	۴/۲	۱۱/۴	۳/۸	۱۱/۴	۰/۰۰۱	۰/۱۰۷	ث پ < گک < مس
DASS-S	۱۴	۴/۳	۱۵/۸	۴/۲	۱۲	۱۴/۹	۳/۴	۱۳/۸	۴/۲	۱۳/۸	۰/۰۰۱	۰/۰۸۸	ث پ < گک < مس
PANAS-P	۲۴/۴	۶/۲	۲۵/۷	۶/۴	۴/۳	۲۵/۲	۶/۷	۲۸/۶	۶/۵	۲۸/۶	۰/۰۰۱	۰/۰۶۲	گک < مح = ث = مس = پ
PANAS-N	۲۱/۴	۷/۴	۲۲/۴	۸/۶	۵/۲	۲۳/۱	۸/۳	۲۱/۸	۷/۷	۲۱/۸	۰/۰۰۱	۰/۰۶۵	گک = مح = ث = پ < مس

DASS-D، افسردگی؛ DASS-A، اضطراب؛ DASS-S، استرس؛ PANAS-P، عاطفه مثبت؛ PANAS-N، عاطفه منفی

۷. بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه، اولین مطالعه‌ای است که با هدف مقایسه علایم روانشناختی و عاطفی در افراد سرمایه‌گذار بورس براساس تقسیم‌بندی تئوری پومپین از رفتارهای مالی سرمایه‌گذاران در افراد فعال بورسی اوراق بهادار تهران انجام می‌شود. همانطور که در یافته‌های مطالعه آمده است، به‌جز گروه مستقل، افراد فعال بورسی؛ افسردگی، اضطراب و استرس بیشتری نسبت به گروه کنترل تجربه می‌کنند. همچنین، در کل افراد فعال بورسی، عاطفه مثبت کمتری نسبت به گروه کنترل دارند و افراد سرمایه‌گذار مستقل، به نظر می‌رسد که نشانه‌های روانشناختی و عاطفه منفی کمتری به نسبت سایر گروه‌ها داشته باشند. این نتایج، در کل همسو با یافته‌های بدست‌آمده در مشکلات و اختلالات روانشناختی و شخصیت است. ویژگی‌های کسب سود و سرمایه بدون هدف و ساختاری که پومپین برای ثروت‌اندوزان ذکر کرده (Pompian, 2012)، دقیقاً مشابه با صفات اختلال و شخصیت اختکاری است که در پنجمین ویرایش آماری و تشخیصی اختلالات روانی (DSM-5) آمده است، جمع کردن حتی چیزهای بی‌اهمیت بدون هدف خاصی است (American Psychiatric Association, 2013). ویژگی‌های این افراد، مشابه با افراد وسواسی است و با این تفاوت که این افراد، کمتر برون‌گرا^۱ و وظیفه‌شناس هستند (Dozier & DeShong, 2021). این صفات شخصیتی، به‌شدت با بعد روان رنجوری ارتباط داشته که عاطفه منفی آن‌ها که شامل اضطراب و افسردگی است، بالاست (Trull & Widiger, 2013). همانطور که در یافته‌ها هم آمده است، این افراد در هر سه نشانه روانشناختی، بیشترین میزان از نمرات را داشته‌اند. همچنین، پیروها نیز همانند ثروت‌اندوزان، نمرات اضطراب و استرس بالاتری داشتند. طبق تعریف پومپین، این افراد بیشتر شبیه به شخصیت‌های وابسته هستند (American Psychiatric Association, 2013). شخصیت‌های وابسته، به‌تنهایی قادر به تصمیم‌گیری نیستند و تصمیمات مهم زندگیشان را افرادی که به آن‌ها وابسته هستند، انجام می‌دهند. این افراد نیز، بی‌ثباتی خلقی و عاطفی و اضطراب زیادی را تجربه می‌کنند. متغیرهای جمعیت‌شناختی ثروت‌اندوزان که بیشتر مرد و کارمند بودند و پیروها که بیشتر زن بودند، با پیشینه صفات شخصیتی همسو هستند (Rofman, 2009).

همچنین، تاثیرات شخصیتی، همانطور که در مقدمه اشاره شد، می‌تواند دوسویه باشد، به این معنا که نوسانات و بازار، بر شخصیت و سلامت روان تاثیرگذار است (Singh, 2012; Tuckett & Taffler, 2008). بحران‌های مالی بخصوص در زمان پاندمی کرونا، تاثیرات روانشناختی منفی مضاعفی داشته است و آمار اضطراب، افسردگی و اضطراب را افزایش داده است (Godinic et al., 2020; Gruber et al., 2021; Iannello et al., 2021; Koçak, 2010; Lanciano et al., 2020; Sánchez-Recio et al., 2021; Satyamoorthy et al., 2021; Shivani Vasudev, 2019; Trull & Widiger, 2013). اینکه شخصیت‌های ثروت‌اندوز و پیرو، در بحران‌های مالی مشکلات روانشناختی بیشتری را تجربه می‌کنند نیز می‌تواند فرضیه دیگری باشد که آزمایش آن، برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود.

افراد مستقل، برخلاف سایر انواع جهت‌گیری‌ها علایم روانشناختی کمتری را تجربه کرده‌اند، هرچند که عاطفه مثبت افراد بورسی فعال، از گروه غیربورسی یا کنترل کمتر بود. همانطور که در خصوصیات جمعیت‌شناختی این افراد نیز اشاره شد، این افراد بیشتر تحصیل کرده بودند و به‌نظر می‌رسد؛ دانش و آگاهی آن‌ها از علوم مالی و تکنیک‌های آن مانند تحلیل تکنیکال و بنیادی بیشتر است. به‌نظر می‌رسد که تصمیم‌گیری این افراد، بر پایه دانش شخصی و تجربه بیشتر در بازار است. خصوصیات که پومپین برای این افراد ذکر کرده است، مشابه افراد با سلامت روان بالاست که

¹ extraversion

استقلال و خلاقیت در تصمیم‌گیری و حل مشکلات داشته و مسئولیت تصمیم‌هایشان را می‌پذیرند (Gillam, 2018). خلاقیت و آگاهی بیشتری برای سرمایه‌گذاری و در مورد سرمایه‌گذاری دارند، به همین دلیل، احتمال کسب سود در آن‌ها بیشتر است و اگر هم در ریسکی که انجام داده‌اند، ضرر کنند، مسئولیت آن را می‌پذیرند. همچنین، در نتایج ارائه شد که گروه کنترل، عاطفه مثبت بیشتری به نسبت افراد فعال بورسی دارند. عاطفه مثبت بیشتر، به معنای تجربه هیجانات مثبت و لذت بیشتر از زندگی است (Gray & Watson, 2007). بهزیستی و سلامت روانشناختی، ارتباط نزدیکی با عواطف مثبت و منفی دارند (Busseri, 2018). به نظر می‌رسد که هرچه عواطف منفی، کمتر و عواطف مثبت، بیشتر باشد؛ احساس رضایت از زندگی در بین افراد بیشتر است. در مورد افراد فعال بورسی از نوع ثروت‌اندوز، پیرو و محافظه‌کار، عواطف منفی و نشانه‌های روانشناختی بالا و همچنین تجربه عواطف مثبت کم، می‌تواند رضایت از زندگی را در آن‌ها کاهش دهد و گذار از بحران‌های مالی همچون ریزش بورس را سخت‌تر کند. این افراد، می‌توانند با استفاده از صندوق‌های سرمایه‌گذاری با سود ثابت، ریسک خود را کاهش داده و کمتر در پروسه خرید و فروش بدون دانش، شرکت داشته باشند.

عاطفه مثبت پایین حتی برای افراد مستقل نیز، کمتر از گروه کنترل بود که می‌تواند نشانه عدم لذت و رضایت از زندگی باشد. افراد غیربورسی، عواطف منفی و نشانه‌های روانشناختی کمتری گزارش کردند و به نظر می‌رسد که خلق بالاتر و رضایت بیشتری نیز از زندگی داشته باشند. این عواطف منفی و نشانه‌های روانشناختی افراد فعال بورسی، می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های مالی آن‌ها تاثیرگذار بوده و بر بازارهای مالی نیز اثرات خود را بگذارد، همان چیزی که در رفتار مالی، به آن رفتار توده‌ای گفته می‌شود که می‌تواند بحران‌های مالی را دوچندان کند. افراد مستقل و دارای دانش بورسی که کمتر در این ریزش‌ها آسیب می‌بینند، حدود ۴۰ درصد از افراد فعال بورسی بودند. حدود ۶۰ درصد افراد بورسی، درجات بالایی از افسردگی و بخصوص استرس را تجربه می‌کنند. این علایم روانشناختی، قطعاً در جهت‌گیری این افراد در تصمیم‌گیری‌های مالی، تاثیرگذار خواهد بود و به تشکیل صف‌های فروش طولانی‌مدت خواهد انجامید. هرچقدر زیان بیشتر می‌شود، افسردگی، استرس و اضطراب نیز در این افراد بالاتر خواهد رفت و به مکانیزم‌های روانی ناسازگارانه همچون خودکشی، مصرف مواد و رفتارهای غیرقانونی برای جبران خسارت و ضرر، منجر خواهد شد (Singh, 2012). افرادی که سرمایه‌های جامعه هستند، با شکست در بازارهای مالی، هزینه‌های کلانی برای درمان و جلوگیری از رفتارهای جبرانی، بر دولت متحمل خواهند کرد.

تحقیق در مورد الگوهای تصمیم‌گیری و میزان تحمل اضطراب و استرس نیز براساس جهت‌گیری‌های سرمایه‌گذاری پومپین، اطلاعات گران‌بهایی در مورد رفتار مالی در فراز و فرودهای بازارهای مالی خواهد داد. بررسی تاثیرات شخصیتی و نشانه‌های روانشناختی نیز، بر تصمیم‌گیری‌های مالی برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌شود و همانطور که گفته شد؛ استفاده از شرکت‌های سیدگردان مجاز برای سرمایه‌گذارانی که نشانه‌های روانشناختی بیشتری در فرآیند سرمایه‌گذاری تجربه می‌کنند، پیشنهاد می‌شود. استفاده از سیدگردان‌ها، هم می‌تواند بار فشار روانی را از این سرمایه‌گذاران بردارد و هم استفاده از دانش آن‌ها، ضرر و زیان سرمایه‌گذاری را کاهش دهد. البته استفاده و اطلاع‌رسانی برای استفاده از خدمات روانشناختی از جمله روان‌درمانی و مشاوره روانشناختی برای کم کردن آثار مخرب علایم روانشناختی در افرار ضرر دیده در بحران‌های مالی اخیر، بسیار مفید و کمک‌کننده است.

منابع

وقفی، سیدحسام؛ سربازی، نورالله؛ فیاض، علی و خواجه‌زاده، سامیران (۱۳۹۷). تحلیل نقش کیفیت وب‌سایت بر رفتار سرمایه‌گذاران شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. مطالعات رفتار مصرف‌کننده، ۱۰۱-۱۲۲، (۱) ۵.

References

- American Psychiatric Association. (2013). DSM-5 Diagnostic Classification. In Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596.x00diagnosticclassification>
- Antony, M. M., Cox, B. J., Enns, M. W., Bieling, P. J., & Swinson, R. P. (1998). Psychometric properties of the 42-item and 21-item versions of the Depression Anxiety Stress Scales in clinical groups and a community sample. *Psychological Assessment*, 10(2), 176–181. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.10.2.176>
- Bakhshipour, R., & Dezhkam, M. (2006). A confirmatory factor analysis of the positive affect and negative affect scales (PANAS).
- Busseri, M. A. (2018). Examining the structure of subjective well-being through meta-analysis of the associations among positive affect, negative affect, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 122, 68–71. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.10.003>
- Chang, E. C., Cheng, J. W., & Khorana, A. (2000). An examination of herd behavior in equity markets: An international perspective. *Journal of Banking and Finance*, 24(10), 1651–1679. [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(99\)00096-5](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(99)00096-5)
- Cude, B. J., Chatterjee, S., & Tavosi, J. (2021). Investment Strategies, Personality Traits, and Overconfidence: Evidence from Iran. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 10(3), 83–107.
- De Bondt, W., Mayoral, R. M., & Vallelado, E. (2013). La toma de decisión en las finanzas del comportamiento: Estado de la cuestión a partir de los trabajos seleccionados. *Revista Espanola de Financiacion y Contabilidad*, 42(157), 99–118. <https://doi.org/10.1080/02102412.2013.10779742>
- Dozier, M. E., & DeShong, H. L. (2021). The association between personality traits and hoarding behaviors. *Current Opinion in Psychiatry*.
- Frantz, A., Olivo, R. L. de F., Sales, G. A. W., & Silva, F. (2021). Toward enhanced excellence in Brazilian investment firms: the role of investors' personality assessment tools. *Benchmarking*. <https://doi.org/10.1108/BIJ-09-2020-0488>
- Ghelichi, M. A., Nakhjavan, B., & Gharehdaghi, M. (2016). Impact of Psychological Factors on Investment Decision Making in Stock Exchange Market. *Asian Journal of Management Sciences & Education*, 5(July), 36–44.
- Gillam, T. (2018). Creativity, Wellbeing and Mental Health Practice. In *Creativity, Wellbeing and Mental Health Practice*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-74884-9>
- Godinic, D., Obrenovic, B., & Khudaykulov, A. (2020). Effects of Economic Uncertainty on Mental Health in the COVID-19 Pandemic Context: Social Identity Disturbance, Job Uncertainty and Psychological Well-Being Model. *International Journal of Innovation and Economic Development*, 6(1), 61–74. <https://doi.org/10.18775/ijied.1849-7551-7020.2015.61.2005>
- Gray, E. K., & Watson, D. (2007). Assessing positive and negative affect via self-report. *Handbook of Emotion Elicitation and Assessment*. Series in Affective Science, 171–183.
- Gruber, J., Prinstein, M. J., Clark, L. A., Rottenberg, J., Abramowitz, J. S., Albano, A. M.,

- Aldao, A., Borelli, J. L., Chung, T., Davila, J., Forbes, E. E., Gee, D. G., Hall, G. C. N., Hallion, L. S., Hinshaw, S. P., Hofmann, S. G., Hollon, S. D., Joormann, J., Kazdin, A. E., ... Weinstock, L. M. (2021). Mental health and clinical psychological science in the time of COVID-19: Challenges, opportunities, and a call to action. *American Psychologist*, 76(3), 409–426. <https://doi.org/10.1037/amp0000707>
- Hamamci, H. N., & Aren, S. (2021). Evaluation of Personality Traits and Rational Behavior Relationship with TOPSIS Method.
- Iannello, P., Sorgente, A., Lanz, M., & Antonietti, A. (2021). Financial Well-Being and Its Relationship with Subjective and Psychological Well-Being Among Emerging Adults: Testing the Moderating Effect of Individual Differences. *Journal of Happiness Studies*, 22(3), 1385–1411. <https://doi.org/10.1007/s10902-020-00277-x>
- Kanagasabai, B., & Aggarwal, V. (2021). Personality traits and irrational decision-making of individual investors: evidence from India using PLS-SEM approach. *International Journal of Indian Culture and Business Management*, 23(1), 1. <https://doi.org/10.1504/ijicbm.2021.115387>
- Koçak, M. (2010). A novice teacher's action research on EFL learners' speaking anxiety. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*.
- Lanciano, T., Graziano, G., Curci, A., Costadura, S., & Monaco, A. (2020). Risk Perceptions and Psychological Effects During the Italian COVID-19 Emergency. *Frontiers in Psychology*, 11, 2434.
- Nosratabadi, S., Fathi, Z., & Shoul, A. (2021). Investigating the framework of stock trading movements considering the relationship between individual and group action. *Financial Knowledge of Securities Analysis*, 13(48), 199–218.
- Pompian, M. (2012). Behavioral Finance and Investor Types: Managing Behavior to Make Better Investment Decisions. John Wiley & Sons.
- Pompian, M. M. (2011). Behavioral finance and wealth management: How to build investment strategies that account for investor biases. In *Behavioral Finance and Wealth Management: How to Build Investment Strategies That Account for Investor Biases* (Vol. 667). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119202400>
- Rofman, E. S. (2009). Kaplan and Sadock's Synopsis of Psychiatry. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 70(6), 940.
- Rosales-Pérez, A. M., Fernández-Gámez, M. A., Torroba-Díaz, M., & Molina-Gómez, J. (2021). A study of the emotional intelligence and personality traits of university finance students. *Education Sciences*, 11(1), 1–12. <https://doi.org/10.3390/educsci11010025>
- Sahebi A, Asghari MJ, S. R. (2011). Validation of depression anxiety and stress scale (DASS-21) for an Iranian population. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences.*, 2(3), 11–17.
- Sánchez-Recio, R., García-Ael, C., & Topa, G. (2021). Investigating the relationship between stress and self-rated health during the financial crisis and recession in 2008: The mediating role of job satisfaction and social support in Spain. *Journal of Clinical Medicine*, 10(7), 1463. <https://doi.org/10.3390/jcm10071463>
- Satyamoorthy, A., Brand, H., & van Kessel, R. (2021). How to minimize negative health effects in the European Union due to the Economic recession caused by the COVID-19 Pandemic. *South Eastern European Journal of Public Health*, June, 1–15. <https://doi.org/10.11576/seejph-4492>
- Shivani Vasudev. (2019). Understanding More About College Students Who Use Multiple Drugs—Who They Are, Their Temperaments and Their Genotypes. *Proceedings of The National Conference On Undergraduate Research (NCUR)*.

- <http://www.ncurproceedings.org/ojs/index.php/NCUR2019/article/view/3032>
- Singh, S. (2012). Investor Irrationality and Self-Defeating Behavior: Insights from Behavioral Finance. *The Journal of Global Business Management*, 8(1), 116–122.
- Sri Utami Ady, S. U. A. (2013). Psychology's Factors of Stock Buying and Selling Behavior in Indonesia Stock Exchange (Phenomenology Study of Investor Behavior in Surabaya). *IOSR Journal of Business and Management*, 7(3), 11–22.
- Trull, T. J., & Widiger, T. A. (2013). Dimensional models of personality: The five-factor model and the DSM-5. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 15(2), 135–146. <https://doi.org/10.31887/dcns.2013.15.2/ttrull>
- Tuckett, D., & Taffler, R. (2008). Phantastic objects and the financial market's sense of reality: A psychoanalytic contribution to the understanding of stock market instability. *International Journal of Psychoanalysis*, 89(2), 389–412.
- Vaghfi, S. H., Sarbazi, N., Fayaz, A., & Khajeade, S. (2018). Analysis of the role of website quality on the behavior of investors in companies accepted in Tehran Stock Exchange. *Consumer Behavior Studies Journal*, 5(1), 101-122. (In Persian)
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063–1070. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.1063>

نویسندگان این مقاله:

یوسف حسینی؛ ایشان دانشجوی دکتری رشته مدیریت مالی می‌باشند. بازرس بانک ملت و کارشناس رسمی دادگستری در رشته امور بانکی و سرمایه‌گذاری، از جمله سوابق اجرایی و شغلی وی می‌باشد.

دکتر بابک جمشیدی نوید؛ ایشان دارای مدرک دکتری تخصصی رشته حسابداری می‌باشند و معاون اداری و مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات کرمانشاه از ۱۳۹۰-۱۳۸۸، ۵ سال تدریس در مقطع کارشناسی ارشد رشته‌های حسابداری، مدیریت بازرگانی و مدیریت اجرایی، ۱۵ سال تدریس در مقطع کاردانی و کارشناسی رشته‌های حسابداری، مدیریت بازرگانی و اقتصاد، از جمله سوابق اجرایی وی می‌باشد.

دکتر فرشید خیراللهی؛ ایشان عضو هیئت علمی رشته حسابداری دانشگاه رازی کرمانشاه هستند. کارشناس رسمی حسابداری و حسابرسی دادگستری، مدیر مالی شرکت‌های مختلف، مدیر گروه رشته حسابداری، تدریس دروس مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته حسابداری، از جمله سوابق اجرایی و آموزشی وی می‌باشد.

دکتر مراد رسولی آزاد؛ ایشان استادیار گروه روانشناسی دانشگاه مونت‌ریال کانادا می‌باشند و مقالات بسیاری را در زمینه‌های مختلف روانشناسی، در مجلات معتبر به چاپ رسانده‌اند.
